

Каста правників, або Юристи — геть!

Сімнадцятого жовтня на розгляд Верховної Ради внесено проект закону про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію (реєстр. № 7147-1), як альтернативний до проекту «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії». Метою законопроекту є визначення основних засад юридичної освіти та допуску до юридичної (правничої) професії для забезпечення потреб суспільства та держави в кваліфікованих правниках (юристах) (відповідно до пояснювальної записки). «Воду» про важливість, «потрібність», цінність, затребуваність тощо юридичної професії, як то обіграно в пояснювальній записці до документу, переказувати не варто — кожен самостійно може ознайомитись із віражами фантазії авторів. Там і єдиний інформаційний простір, і Європейський Союз, і потреба суспільства (без вивчення думки про це самого суспільства, звісно), і соціальні цінності, глибокі теоретичні знання та купа інших красивих слів та зворотів. Гаяти на це час — за бажанням читачів.

Олександр ІЛЛАРІОНОВ,

старший науковий співробітник відділу проблем господарсько-правового забезпечення економічної безпеки держави Інституту економіко-правових досліджень НАН України

Авторський колектив на папері дещо скромніший ніж у законопроекті № 7147 і складається всього з трьох народних депутатів: С. Ківалов (Оппоблок), В. Курило (БПП) та О. Співаковський (БПП, перший заступник голови комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти). Доволи дивна компанія: затятий опозиціонер у компанії представників провладної фракції у Верховній Раді. Чому «авторський колектив на папері»? Все просто: доволі часто суб'єкт законодавчої ініціативи — народний депутат не дорівнює автору проектів, а лише є виразником «колективного розуму» (або колективної дурості, тут уже як пощастить) помічників, консультантів та просто хороших людей, які розробили проект та потішили власні амбіції, забезпечили бізнес-інтереси, або просто попіларитись на модній для юридичної спільноти темі.

Відкриваючи проект відразу шукаємо відповідь на питання: що таке юридична («правнича») школа? Юридична школа (а чого не «правничка»? (стаття 1)) — заклад вищої освіти або структурний підрозділ закладу вищої освіти, який діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти за спеціальністю «Право» та/або «Міжнародне право». А чому заклад освіти? Наукова установа не може мати такої школи? Відверто спадає на думку загравання із поняттям «наукова школа», яке нічого спільного не має з тим, що намагаються донести до нас автори проекту. Наукова школа — оформлена система наукових поглядів, а також наукове співтовариство, яке дотри-

мується відповідних поглядів. Так, в Україні існують школи, наприклад, цивільного, господарського, адміністративного, кримінального права. В межах однієї галузі права можна виділити окремі школи, сформовані навколо сукупності поглядів на предмет та проблематику галузі, або сформовані навколо постаті вченого чи територіально тощо. Які такі тоді школи виділяють автори? Якщо вперед ставлять слово «юридична». Безлика, безмістовна просто школа як освітній заклад? І якою ідеологією наділена сучасна «юридична школа» окрім «комерційного підприємства щодо освоєння бюджетних коштів чи коштів батьків, місцем працевлаштування купи викладачів» тощо? Зустріти ще можна термін «конвеєр дипломів».

Розділ II проекту «Загальні засади державного регулювання юридичної освіти» розглядати взагалі не варто. Ці засади вже сформульовані для освіти взагалі, навіщо виділяти окремо освіту юридичну? Для надання зайвої елітарності «правникам»? Теж саме можна сказати й про Розділ III «Самоврядування та автономність юридичних шкіл». Вони не є автономними у складі ВНЗешної автономії та самоврядування?

Бажане видано за дійсне

Розділ IV проекту «Наукова складова освітнього процесу у юридичних школах» складений під гаслом «Бажане видамо за дійсне». Яка така «наукова складова» присутня в сучасному освітньому процесі? Більшість студентів аж ніяк цим не цікавиться та висиджує встановлені нормативи годин з метою ви-

тримати цей самий пропонований «державний стандарт» та отримати диплом «правника»-трутня. А далі вже як професійна крива виведе (або лобіювання батьків щодо пристосування у професії). В статті 16 проекту взагалі плутається поняття студент та аспірант. Аспірантура це освіта? Якщо йти за нововведеннями МОН, то так, це освіта, але чи є аспірантура такою за своєю суттю? Може у ВНЗ це так і є, а в академічних установах НАН України все виглядає дещо по-іншому, та звідки представникам ВНЗівського лобі про це знати, як і про науку взагалі? Присудження наукового ступеня не робить зі здобувача вченого, а лише свідчить, що він відповідає певному «стандарту» за кількістю пустих публікацій-мукулатури та наявністю «цеглини»-роздруківки в твердій обкладинці дисертації з формальними довідками про практичне впровадження (не рідко на власній кафедрі). Типова ситуація з окупацією на тему «імітація науки у ВНЗ».

«Регульовані професії»

У статті 19 проекту перелічуються регульовані правничі професії зі спеціальним порядком допуску. Ну звісно, якщо зайняття тієї чи іншої посади (суддя, прокурор тощо) регулюється окремими нормативно-правовими актами, то нащо вже на цьому акцентувати увагу? В чому регуляторна цінність статті? У збірному переліку? Досить сумнівно. І що то за термін «регульовані професії»? Загравання з термінологією, непридуманною предмету законопроекту (а простіше сказати, засмічення проекту), знижує якість нормативного матеріалу, вносить плутанину (введення терміну «правник» у законодавство теж слід визнати засміченням). Одряду при натраплянні на цей термін іде асоціація, наприклад, із «регульованими ринками послуг», тобто такими сферами, де присутне специфічне державне регулювання. Яке специфічне регулювання присутнє тут?

Юридична освіта здобувається за встановленими державними стандартами під емою та розмитотою кваліфікацією «Право». Кожен випускник юридичного вузу може обрати будь-яку з перелічених професій без додаткових «правничих кастових шкіл» — у цьому й полягає вільний доступ до освіти та професії. А саме цей перелік (в якому, о диво, знайшлося серед «правників» місце для вчених, які обізані в проекті дослідниками права) є прямим натяком на формування певних закритих спільнот і аж ніяк не відповідає «задекларованому духу» вільного доступу до професії.

Тобто статті 17, 18 та 19 проекту в ньому є зайвими й включені, мабуть, для обсягу, або для реверансу Кабінету Міністрів України, якому пропонується надати право затверджувати умови та порядок допуску до регульованої юридичної професії визначаються («професійні стандарти»). Ну, а що таке «нерегульована юридична професія», подумайте самі.

Отже, альтернативний проект є дещо поміркованим намаганням хоча і втиснути «правничі школи» в освітній процес та сформувати ареол елітарності юридичної професії все ж є більш якісним. Але це не знімає питання про загальну доцільність такого та подібних проектів взагалі. Навіщо вони? Задаюся цим питанням вдруге й не знаходжу відповіді, окрім викладеного в першій частині цієї статті.

Для чого весь цей «хайп»?

Чим же навіяна відповідь «Ківалівської правничої школи» на «Кієвомогилянській», так би мовити, законопроект № 7147? Основна теза-претензія «опонентів» вказаного проекту викладена С. Ківаловим у розтиражованому багатьма електронними ЗМІ відгуку (до моменту подання альтернативного законопроекту; мовою оригіналу): «Сразу хочу отметить, что законопроект № 7147 («Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії») — редкий пример того, как прогрессивную идею реформирования системы подготовки правоведов могут довести до абсурда невежество и жажда наживы». Цілковито згоден з вищевикладеним. Чого не відняти в автора альтернативного проекту С. Ківалова, так це тверезої оцінки ситуації навколо «правників» та їх «законопроект» (при всьому моему особистому негативному ставленні до подібних діячів, слава Богу, вже колишнього режиму Януковича). Хоча знаючи специфіку роботи представників екс-ПР, проект № 7147-1 спрямований на те, щоб самим очолити (взяти під контроль ці самі потоки «наживи», передусім) «хайп», пов'язаний із «реформуванням» юридичної освіти.

Узагалі, матеріал С. Ківалова багатий на ємні меседжі (мовою оригіналу): «А вообще, по моему мнению, пора ввести мораторий на всякие реформы хотя бы на пару лет. Иначе временщики и дилетанты от власти уничтожат страну». Ну, звісно, подібні політики можуть дати фору будь-кому щодо доведення країни до знищення. В цій справі їх не можна назвати дилетантами. Також «временщиками» не можна назвати

кієво-могилянців, які ґрунтовно засіли в стінах МОН України вже тривалий час, вся країна, освіта, наука в заручниках коливань терезів та спалахуючих ідей чиновників від С. Ніколаєнка до С. Квіта (обидва — «палкі реформатори» освіти й науки у постреволюційних урядах). Ці спалахи не дозволили довести до логічного фіналу — практичного впровадження, жодну з реформ у сфері освіти й науки (є охочі подискутувати на цю тему?), окрім явного шкідництва та системного знищення академічної науки в Україні. Ця «реформа» їм вдалася на відмінно.

Отже, спостерігаємо чергове перетягування канату між «правничими школами» різного спрямування та закалки: молоді й палкі з виглядом розуміння «що щось треба робити, але хто його знає що і як» (звідти проекти низької якості та, відповідно, безглуздіші рік від року, крок за кроком) проти затятих, досвідчених «ефективних господарників» часів згаданого режиму, які шосили бажать долучитися до незграбних «реформ», або очолити їх із користю для себе (ну і зайвий раз попіларитися на дурості перших). «Альтернативний» проект № 7147-1 як, і основний, претендують на почесне місце на смітнику або в музеї самодурства, безпідставних амбіцій та нав'язування суспільству власного збоченого сприйняття об'єктивної реальності, помножене на повне нехтування та ігнорування думок громадянського суспільства та експертного середовища. А нашим дітям жити і вчитися за таким та подібними законами...

Складається враження, що автори першого та другого (альтернативного) проекту намагаються не тими словами донести необхідність докорінної перебудови освітнього процесу. «Полігоном» обрано освіту юридичну, але неврахування сучасних реалій, менталітету, каст викладачів, що склалися і які навряд чи захочуть змінюватися та щось змінювати у вже налагодженому «процесі» гроші-диплом, оминаючи ланцюг «знання». Сучасному законотворчому процесу (останніх 2 роки це дуже виразно проявляється) притаманна гонитва за рожевими неосяжними ідеалами (незважаючи на об'єктивні обставини, не хочу думати про чорні корупційно-деструктивні наміри законопроектантів) без будь-якого аналізу-моделювання наслідків для суспільства таких нормативних кроків. Це ж можна сказати і про судову, і «процесуальну», і пенсійну та медичну реформи. А куди звезде така «освітянська» реформа, хтось прогнозував чи хоча б спробував, питання відкрите.